

УРОШ В. ШУВАКОВИЋ¹

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ
У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ, ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ЗА СОЦИОЛОГИЈУ

ЕВРОПСКИ ИДЕНТИТЕТ – ЈОШ ЋЕ МНОГО ВОДЕ ПРОТЕЋИ...²

САЖЕТАК. У раду се бавимо питањем постојања тзв. „евроидентитета“, као и могућностима његовог конституисања. Расправља се о могућности настанка овакве врсте идентитета као наднационалног, о идеји плуралног идентитета, о различитим смисловима који се придају појму „Европа“ као идентитарном обележју, те о идеји да би можда концепт „уставног патриотизма“ могао да буде платформа конституисања европског идентитета. На основу анализираних аргуменација, стиже се до закључка да, на данашњем ступњу развоја ЕУ, не постоје претпоставке за настанак европског идентитета, оне су чак, закључак је, у 2015. години знатно мање него десетак година раније.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Европска унија, евроидентитет, наднационални идентитет, уставни патриотизам.

¹ uros-s@eunet.rs

² Рад је резултат истраживања у оквиру научноистраживачког пројекта ИИИ 47023 *Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Рад је примљен 19. септембра 2015, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 25. децембра 2015.

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Својевремено је Хјум одредио идентитет као „својство бића које траје” (Нуме, 1978). Овакво становиште је тачно, али преуско, посебно ако се има у виду плурализам идентитета и разликовање индивидуалног, групног и колективног идентитета, те је стога знатно потпуније Гофманово одређење које указује на нужност постојања карактеристичне разлике. Заправо, према овом схватању, идентитет се увек дефинише у односу према другима (Гофман, 2009), као МИ наспрам ОНИ. З. Голубовић као елементе идентитета наводи „осећање јединства, кохеренције, припадности, аутономије” (2007, стр. 180), док Пјер Санливр (Centlivres, 1981) подвлачи његову мултидимензионалност: историјску, пројективну, проживљену. Неопходно је запазити и да

„колективни (групни) идентитет припадници колективитета (групе) доживљавају као вредност, па га стога штите, у зависности од његовог значаја и снаге атака на односни колективитет, у распону од обичајне, преко моралне до законске нормe” (Шуваковић, 2014, стр. 249).

У Европи XIX века дошло је до стварања држава-нација. Био је то резултат чињенице да су етничке групе – чије је везивно ткиво био њихов социокултурни идентитет утемељен на заједничком језику, традицији, вери, обичајима, колективном памћењу (Марковић, 2013, стр. 40) – успевале да се уједине у нације које је на окупу одржавала – државна власт. Држава је тиме постала инструмент јачања јединства нације. Стварање националних држава је резултирало развојем националне припадности и, тиме, националног идентитета.

Напомињемо да је овај процес у Америци текао другачије. Припадници различитих нација тамо су се мешали, а идеја није била очување етничког и националног идентитета, већ настанак нове нације – америчке. Док је процес „стварања нација и њихових држава у Европи текао симултано, онда се за Америку може рећи да је он текао од конституисања државе ка конституисању нације” (Шуваковић, 2014, стр. 250), што је последица идеје о *melting pot* – стапању различитих националних идентитета у јединствени – амерички. Заправо, за конституисање америчке нације од суштинског је значаја Устав (*The Constitution*) САД, који је утврдио пре два века основне америчке вредности.

За разлику од САД које су држава-континент, на Старом континенту постоји више десетина (више-мање) националних држава,

са својим идентитетима, који су у прошлости често били у великим сукобима. Тренутно је њих 28 уједињено у Европску унију, међународну организацију *sui generis*, али која је, ипак, настала одлукама тих држава-чланица. Њене претензије су, међутим, да успостави суперординиран положај у односу на националне државе, преузимањем њихових функција и настојањем да се економске, политичке и друге разлике које постоје међу њима нивелишу. Поставља се питање да ли је ово могуће постићи без креирања евроидентитета који би почивао на неким заједничким вредностима свих људи који себе доживљавају Европљанима³.

Које вредности становници ЕУ сматрају њеним највећим достигнућима?

У истраживању које је спроведено 2014. на територији свих држава-чланица ЕУ (Europeans In 2014, p. 95), рангирани су најзначајнији резултати које је остварила ЕУ. На првом месту, са 58% испитаника, најзначајнији остварени резултат јесте слобода кретања људи, добара и услуга; на другом месту (53%) мир међу државама-чланицама. Следе успостављање монетарне уније (евра) са 27%, студентска размена у оквиру програма ERASMUS са 25%, јачање дипломатског утицаја ЕУ у остатку света и економска снага ЕУ са по 24%. Уколико пажљивије погледамо ове остварене циљеве, са изузетком мира који се може сматрати и као универзална, хуманистичка вредност⁴, сви други циљеви који су по рангу најзначајнији имају искључиво инструменталну функцију. Ракић и Вучић исправно примећују како је суштина ЕУ

„и даље у јединственом тржишту и одређеном броју заједничких политика пре свега на економском плану... док политичко повезивање није далеко одмакло... а о стварању неке врсте европског идентитета, упркос настојањима, готово да нема ни говора.

Ипак, у савременој европској реторици наводно политичко и духовно јединство, који су више плод жеље него реалност, заузимају

³ Овде свесно прихватамо редукцију појма Европљанин на грађанина земље-чланице ЕУ, искључиво ради термилошког поједностављена. Иначе, с обзиром на садашње стање ствари, где само нешто мало више од половине европских држава јесу чланице ЕУ, примерен термин би вероватно био Евроунијци.

⁴ Пошто је у овом истраживању реч о миру међу државама-чланицама, а не о миру на релацији ЕУ – остатак света, у том контексту и код ове вредности утилитарни елемент добија на значају.

више места од економског интегрисања, које јесте реалност, што говори о неискрености те реторике и њеној по свему судећи не-реалној амбициозности” (2014, стр. 46).

Ако су ово најзначајнији циљеви-вредности које је остварила ЕУ, право питање које се поставља гласи – како на њима изградити евроидентитет? Зар је могуће да заједничка монета може да буде основа неког колективног идентитета? Тим пре што ни та монета није ЕУ-28 заједничка, већ ЕУ-18 заједничка! Проблем је и с тековином која је најзначајнија – слободом кретања људи, добра и услуга. Људи су постали проблем, слобода њиховог кретања је укинута, и они се даве у Медитерану. Упозорење упућено Европи да је „смрт у води” (Lianos, 2015), као да је упућено – глумима. Настављено је подизањем бодљикавих жица, док Брисел покушава да наметне обавезу државама-чланицама да приме одређене квоте миграната. Оне, међутим, не сматрају да је солидарност с невољницима део европских вредности, а слободу кретања тумаче врло ограничено – унутар шенгенског простора. Ни пре годину дана нису били спремни да покажу, додуше, другачију врсту солидарности – с Грчком, колевком Европе, којој је претило банкротство. Банке су наметале своја правила, отварајући једну за другом неколико политичких криза у тој земљи.

У ЕВРОПској
УНИЈИ НЕ ЖИВЕ
– ЕВРОПЉАНИ

Према истраживању које смо претходно навели, свега 2% становника ЕУ идентификује себе само као „Европљанин”, на супрот искључиво националној идентификацији којом свој идентитет одређује 42% становника ЕУ. Националним+европским одређењем себе идентификује 48%, а европским+националним свега 5% становника ЕУ (Europeans in 2014, стр. 103). Идентитарна могућност „грађанин света” у упитнику није била понуђена, што представља озбиљан методолошки пропуст и покушај преурањене генерализације којом се унапред сугерише како је укључивање европејства у идентитарно одређење израз космополитског опредељења. Ово је погрешно; евроинтеграција се не може изједначавати с космополитизмом. Бити Европљанин и бити космополита није исто. Истраживања с краја прошлог века су указивала на чешћу идентификацију становника ЕУ-15 као космополита, него као Европљана, што је интерпретирано као

„усредсређеност на позитивне европске идеале демократије и људских права – попут уставног патриотизма – који имају тенденцију да буду универзални по својој суштини, што значи да су непо-

десни за одређивање било какве границе између 'нас' и 'њих'" (Kohli, 2000, стр. 129).

Заправо, ова интерпретација је била усмерена на то да покаже како су европске вредности постале универзалне, у тој мери да се више не могу сматрати европском специфичношћу, чиме су изгубиле значај као детерминанте европског идентитета. Међутим, најпре резултати „Арапског пролећа”, као покушаја демократизације (читај: европеизације) арапско-афричких земаља који је доживео фијаско, а потом и мигрантска криза 2015. године, проузрокована претходним неуспехом, показали су да теза о универзалности ових идеја није потврђена у пракси. У том погледу је оправдан предлог који су изнели Дели, Дојчман, Граф и Рихтер (Delhey, Deutschmann, Graf и Richter) за установљавање нових индикатора за мерење напредовања у стварању евроидентитета, не само у односу национална држава – Европа, већ и Европа – свет. „Позиционирање Европе између националне државе и света, омогућило би укључење оба утицаја: националног и глобалног” (2014, стр. 370). И Пихлер примећује да би

„идентификација са Европом могла бити израз космополитизма у поређењу са националистичком и патриотском перспективом. Међутим, идентификација са посебним европским аспектима могла би да нагласи значајне разлике између космополитског и не-космополитског идентитета” (Pichler, 2009, стр. 8).

ШТА МОЖЕ ДА ПОСЛУЖИ КАО ОСНОВА ЗА ЕВРОИДЕНТИТЕТ?

Својевремено је Хабермас указивао на то да би „уставни патриотизам” могао да буде основа за формирање европског идентитета и то кроз трансформацију „идентификације са државом” ка „оријентацији према уставу”, у коме „универзалистичка уставна начела добијају одређену предност пред појединачним интеграцијским контекстима властитих националних повјести”, при чему настанак овакве свести „измиче елитистичком захвату одозго и не може се попут промета роба и капитала у заједничком господарском и монетарном простору произвести административним одлукама” (Хабермас, 2008, стр. 145, 148). Свакако, ова идеја је резултат утицаја америчке политичке традиције, као и јединог европског „пелцера” који је на њој заснован – Устава Немачке, а који је опет резултат тежње за њеном денацификацијом. Стога су савезници морали да у немачки устав уграде не оно што су традицијске вредности, већ оно што би требало да буду пројектоване вредности, те да развијају свест и социјализују не-

мачку нацију у складу с тако уставом утврђеним вредностима. Тај је модел, међутим, тешко прихватљив за ЕУ. Најбаналнији разлог је, наравно, тај што ЕУ нема устав. Ова творевина, која почиња на претежно бирократско-технократској организацији, онога тренутка када је покушала да на демократски начин донесе једну фундаменталну политичку одлуку – усвоји свој устав, на референдуму је доживела дебакл. У Француској и Холандији је убедљива већина бирача гласала – против. Устав је потом замењен уговором, али тиме није промењен „квалитет” ове заједнице. Лисабонски уговор је акт суверених држава које су се о нечему споразумеле и то ратификовале; дакле у складу са уобичајеним нормама међународног права за мултилатералне уговоре. По аналогiji односа који је успоставио Данило Ж. Марковић (2010) између светске заједнице као „социјално-економског система који настаје процесом глобализације” и међународне заједнице „која настаје договором држава”, могуће је и у овом случају подвући карактеристичну разлику између Уједињене Европе као друштвене заједнице која је резултат глобализацијских процеса који делују на европском континенту и Европске уније као међународне организације настале међудржавним споразумевањем. Јасно је да прва мора да буде утемељена на евроидентитету – то ће рећи и на свести о заједничким вредностима, док се друга темељи на уговорним обавезама – што значи на ономе што су се државе-чланице споразумеле да им је заједнички интерес. У данашњем тренутку, ЕУ се налази на таквом ступњу свог развоја. При чему се, када је о свести о вредностима реч, слажемо с Ракићем у констатацији да су државе-чланице ЕУ до сада увек стављале своје националне интересе испред заједничких, европских, онда када су то сматрале оправданим (в. Ракић, 2009, стр. 238–252).

У истраживању из 2014. могли смо да видимо, у случајевима где се заснива, евроидентитет данас готово искључиво постоји као вишестепени (национални+европски или европски+национални). И наше истраживање студентске популације у Србији је потврдило овакав налаз, при чему су студентима, осим сопственог националног, много ближи неки други идентитети од европског: на првом месту – балкански, потом – космополитски, тек на трећем месту – европски, на четвртом месту, са свега неколико процената разлике у односу на европски идентитет – *ex-jugoslovenski* (see Suvakovic, 2015). У свом истраживању Сјурсен је сачинила трочлану класификацију концепција на којима би требало да се заснива ЕУ, а што је врло блиско повезано са изградњом

евроидентитета. Она указује на различит смисао који се придаје појму Европа у различитим концепцијама изградње ЕУ, што има за последицу и проблем са евроидентитетом. Њено полазиште је Хабермасово разликовање етичких од моралних норми, при чему прве имају посебни, а друге универзални карактер (1996, стр. 255–259). Међутим, Сјурсен указује да је на овом Хабермасовом разликовању могуће изградити две владавине концепције које ЕУ представљају као „више од међународне организације, а мање од државе” (Sjursen, 2012, стр. 504), којима она додаје и трећу. ЕУ је тако могуће изградити:

- 1) као вредносно оријентисани ентитет (*value-based entity*), који је територијално одређен, који „тежи да ревитализује традиције, обичаје и успомене на ма шта што може да буде европска заједничка вредност и припадност. Осећај заједничког идентитета и МИ-осећање би функционисао као основа за интеграцију. У таквој политици интеграција не би била нужно ограничена на очекивање конкретних користи држава-чланица. Као владавина која би почивала на осећају заједништва, то би олакшало очекивања солидарности преко државних граница, омогућујући неравномерну расподелу трошкова и користи од евроинтеграција међу државама-чланицама, стварајући донекле одјек везе између културе и политике” који почива на етичко-политичком дискурсу и дељењу заједничких, карактеристичних, вредности и добара које су индикатори такве концепције (Sjursen, 2012, стр. 504).
- 2) као пост-националну унију засновану на правима (*rights-based post-national union*), која почива на моралном дискурсу и на правима и правди (*rights and justice*) као индикаторима те концепције. Овде се ради о нешто преименованој Хабермасовој идеји уставног патриотизма као основи за развој ЕУ. Осим већ изнетог аргумента који ову идеју онемогућује, за тако нешто би морао најпре постојати европски народ као носилац суверености који би такав устав усвојио, а што прихвата и Сјурсен (Sjursen, 2012, стр. 504). Она указује да у том случају евроинтеграција не би почивала на заједничким вредностима, већ на „скупу нормативно уређених основних права и демократских процедура. То би омогућило културни плурализам, а колективна воља би се обликовала кроз процесе у циљу постизања заједничког споразумевања међу идентитетима и њиховим интересима” (Sjursen, 2012, стр. 504).

Спорно је, међутим, и то што устав не може просто октроисати произвољне норме, ма колико оне биле исправне, демократске и правичне, већ и оне морају имати неко своје друштвено утемељење. Право и правда су, такође, вредности. И то, по пореклу, европске. Дакле, није могуће прогласити некакав устав који би био оперисан од вредности, већ би он морао нужно изражавати заједничке вредности и на њима заснована права. Добар пример за то је дискусија која се својевремено водила о томе да ли у пројекат европског устава треба да уђе одредница о богу и хришћанском наслеђу Европе (в. Малешевић, 2007) што је на крају одбијено, као и сам нацрт устава. Једнако тако, питање је да ли је европски секуларизам, као модел који има свој корен управо у Европи, одржив у ситуацији када „стара дама” осим хришћанства има и мноштво становника који су мухамеданци (Bhargava, 2014)? Не треба оспоравати да су и хришћанство и секуларност одреднице националног идентитета многих европских нација, само је питање могу ли се обе (или нека од њих) прогласити уставним нормама на европском нивоу, и то путем демократског изјашњавања грађана.

- 3) као ентитет који разрешава проблеме (*problem-solving entity*) који почива на прагматичком дискурсу, чији су индикатори корисност и ефикасност (*utility and efficiency*, Sjursen, 2012, стр. 507). Овај трећи модел заправо представља одржавање ЕУ на нивоу међународне организације, односно на њеном заступању интереса држава-чланица у мери у којој се оне с тим сагласе. У овом трећем случају је јасно да није нужно потребно постојање заједничких вредности нити изградња неког европског идентитета, али јесте потребан консензус у вези с тим шта су заједнички интереси држава-чланица које су окупљене у Европској унији.

Проблем са европским идентитетом умногоме је усложњен продором неолиберализма и у Европу. Његови су корени англосаксонски, а Европа је домовина државе благостања. На то указује и Чомски који, пишући о „деструкцији демократија” износи став да „најеклатантнији је пример уништење *welfare* – социјалне државе која представља једно од највећих достигнућа у послератној Европи. Тај курс води ка разарању демократских система у Европи, с прилично тешким консеквенцама – појавом тоталитарних владавина, односно диктатура. У Европи, као и у Амери-

ци, политичку агенду диктирају посебни интереси великих финансијских корпорација и банака. А један од њихових главних циљева јесте деструкција *welfare*. Уосталом, познато је да бизнис никада није био у љубави са социјалним уговором” (2014). Овим питањем се бавио и француски социолог Пјер Бурдје, критикујући „форме разарања еврокапитализма (социјалне државе благостања) у савремености. Он анализира претпоставке настанка европског система, идентитет Европске уније, који је везан за афирмацију социјалне државе после Другог светског рата и изградњу социјалног партнерства између рада и капитала” (Митровић, 2006, стр. 238). И Гиденс, премда невољно пошто оспорава актуелност идеје „државе благостања”, сматрајући је превазиђеном идејом „старе социјалдемократије”, признаје да Европљани

„у целини гледано, социјалну бригу и заштититу сматрају кључним елементима у свом животу... Стога је социјални модел 'кључни елемент' европејства, али у развојном смислу” (2009, стр. 254).

Чак и када су у питању основна људска права, ЕУ није јединствена. Шеснаест држава – чланица ЕУ укључене су у тајни програм америчке ЦИА који је заснован на киднаповању људи и њиховом илегалном држању у притвору због оптужби за тероризам (*extraordinary rendition*), над којима се примењују разне врсте мучења и тортуре, које међународно право забрањује. Државе-чланице ЕУ које су ово допустиле на својој територији јесу Аустрија, Белгија, Кипар, Данска, Финска, Немачка, Грчка, Ирска, Италија, Литванија, Португалија, Пољска, Хрватска, Чешка, Румунија и Уједињено Краљевство (Open Society Justice Initiative, 2013, р. 6). Како у таквој ситуацији засновати заједницу базирану на вредности људских права и правде?

У склопу питања идентитета једне заједнице, па тиме и евроидентитета, јесте и питање заједничке одбране. Са данашње тачке гледишта, уз постојање НАТО и улоге Американаца у његовим структурама, то се питање са становишта заједничке европске одбрамбене политике чини нерешивим. Европу војно бране САД, а она је способна да ратује само против много слабијих од себе, при чему о томе одлучују државе-чланице појединачно, што је озбиљан извор сукоба унутар ЕУ.

Коначно, али никако мање важно, проширење ЕУ на 28 држава-чланица, пријемом бивших социјалистичких европских земаља, усложнило је питање разлика и специфичности унутар ЕУ. Очито

је да је Западна Европа идентитарно много компактнија целина у односу на ЕУ-28, као што је и извесно да се новопримљене чланице ЕУ и државе-кандидати током своје транзиције (в. Шуваковић, 2014) одричу многих својих идентитетских особености зарад евроинтеграција, при чему то не представља добровољно одрицање. Када је бивши председник Украјине Виктор Јанукович одбио да потпише Споразум о придруживању Украјине ЕУ, у овој земљи је изазван грађански рат који је довео *de facto* до њене поделе.

КА ЗАКЉУЧИВАЊУ

Основни проблем с којим се процес евроинтеграција данас сучава јесте непостојање европског идентитета. Постоје идеје како би се он могао градити, на чему засновати, али је основни проблем у томе што је ЕУ у великој мери одустала од стварних европских вредности – идеалâ какви су слобода, једнакост, солидарност, социјална правда итд., који су је есенцијално уједињавали. Људска права јесу европско достигнуће, само је карактеристична, дакле идентитетска разлика, европске интерпретације у односу на англо-америчку у томе што је европска варијанта гарантовала социјално-економска права, што је била заправо конкретизација великог идеала солидарности. Данас је, превладавањем идеологије глобализма, управо тај елемент људских права брутално згажен, па тиме и део европског идентитета. Слична је ситуација и са оним што Европљани сматрају највећим достигнућем ЕУ – слободом кретања људи, добара и капитала. Кретање људи је доведено у питање, подизањем бодљикавих жица и стварањем неког новог *ante murale christianitatis*, и то у исламским државама, далеко од шенгенског простора који је проглашен недирљивим. А сви ти људи који хрле у Европу, заправо с њом имају блиске везе – потичу из некадашњих европских колонија, које су од стране својих метропола деценијама и вековима биле брутално експлоатисане. И не само то, већ је недавно покушана њихова нова „европеизација” кроз покретање „Арапског пролећа” чији је резултат раст исламског фундаментализма, распад појединих арапских држава и племенски рат у њима, пораст тероризма и, наравно – мигранти с тих подручја. Иако би било праведно да покуша да им бар делимично врати отето, одбијајући да прими невољнике, Европа задаје смртни ударац неким од својих главних вредности које се сматрају идентитетским, а то су – слобода кретања људи и солидарност.

Све ово, заправо, указује на непостојање европске идентитарне свести. Не постоји јасно дефинисан садржај појма евроидентитета, нити постоји код становника ЕУ свест о њему. Становници ЕУ су и даље пре Французи, Енглези, Немци, Италијани, Шпанци, Пољаци, Чеси, радије него што су Европљани. Њихово европејство постоји само на нивоу корисности и ефикасности, те се због тога може прогнозирати да ће се модел ЕУ као међународне организације *sui generis* још дуго времена задржати, док ће идентитети и убудуће бити везивани за (европске) нације.

-
- ЛИТЕРАТУРА Гиденс, Е. (2009). *Европа у глобалном добу*. Београд: СЛЮ.
- Голубовић, З. (2007). „Идентитет”. У: А. Мимица, М. Богдановић (прир.), *Социолошки речник*. Београд: Завод за уџбенике.
- Гофман, Е. (2009). *Свијема: забелешке о ојхођењу са нарушеним идентитетом*. Нови Сад: Mediterran publishing.
- Малешевић, М. (2007). „Хришћански идентитет секуларне Европе”. *Гласник Етнографског института САНУ* LV(1), 9–28.
- Марковић, Д. Ж. (2010). „Актуелна методолошка проучавања социјално-политичких односа глобалног друштва”. *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини* XL/2010, 279–290.
- Марковић, Д. Ж. (2013). *Глобализација и идентитети*. Београд: Српска академија образовања.
- Митровић, Љ. (2006). „Бурдијеова критика неолибералне филозофије развоја, мита о мондијализацији и новој Европи (Пледоаје за обнову критичке социологије)”. У: М. Немањић, И. Спасић (прир.), *Наслеђе Пјера Бурдијеа: поуке и надахнућа*. Београд: Институт за филозофију и друштвену теорију, Завод за проучавање културног развоја.
- Ракић, Б. (2009). *За Европу је појредно време: о преуреаеном покушају усављања европске политичке интеграције*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду – Центар за издаваштво и информисање.
- Ракић, Б. и Вучић, М. (2014). *Негомајски о европској интеграцији*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду – Центар за издаваштво и информисање.
- Чомски, Н. (2014). „Брисел је кривац за колапс демократије”. *НИН*, 6. фебруар.
- Шуваковић, У. (2014). „Идентитети – етнички, национални и наднационални”. У: З. Милошевић, Ж. Ђурић (прир.) *(Дез)интеграција држава и идентитети*. Београд: Институт за политичке студије.

Шуваковић, У. (2014). *Транзиција: ирילוї социолошком ироучавању грушић-вених иромена*. Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини.

Bhargava, R. (2014). "How Secular is European Secularism?". *European Societies* 16 (3): 329–336. DOI: 10.1080/14616696.2014.916335

Centlivres, P. (1981). *Regional Identity and Perspectives*. Berne: Haupt.

Delhey J., Deutschmann E., Graf T., Richter K. (2014). "Measuring the Europeanization of Everyday Life: Three New Indices and an Empirical Application". *European Societies* 16 (3): 355–377. DOI: 10.1080/14616696.2014.904916

Habermas, J. (1996). *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge, MA: MIT Press.

Habermas, J. (2008). *Eseji o Europi*. Zagreb: Školska knjiga.

Hume, D. (1978). *On Human Nature*. London: Fontana Books.

Kohli, M. (2000). "The Battlegrounds Of European Identity". *European Societies* 2 (2): 113–137. DOI: 10.1080/146166900412037.

Lianos. M. (2015). „Europe, Dead in the water”. *European Societies* 17 (4): 401–403. DOI: 10.1080/14616696.2015.1092210

Pichler, F. (2009). "Cosmopolitan Europe". *European Societies* 11 (1): 3–24. DOI: 10.1080/14616690802209697

Sjursen, H. (2012). "A Certain Sense Of Europe?". *European Societies* 14 (4): 502–521, DOI: 10.1080/14616696.2012.724576

Suvakovic, U. (2015). "Orientation towards EU Integration and Existence of Euroidentity – Serbian Students Attitudes". *Serbian Political Thought* (2), 61–79.

ИЗВОРИ

European Commission (2014). *The Europeans in 2014*. Special Eurobarometer 415. Доступно на: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_415_en.pdf [Приступљено 27. октобра 2015]

Open Society for Justice (2013). *Globalizing Torture: CIA Secret Detention And Extraordinary Rendition*. Доступно на: <https://www.opensocietyfoundation.org/sites/default/files/globalizing-torture-20120205.pdf> [Приступљено 27. октобра 2015]

UROŠ V. ŠUVAKOVIĆ

UNIVERSITY OF PRIŠTINA WITH TEMPORARY HEAD-OFFICE
IN KOSOVSKA MITROVICA, FACULTY OF PHILOSOPHY

SUMMARY

EUROPEAN IDENTITY – A LOT OF WATER WILL PASS...

The basic problem that the process of Euro integrations faces today is the absence of the European identity. There are ideas how it could be built, on what it should be based, but the basic problem is the EU has give up in a great extent from the real European values – the ideals like freedom, equality, solidarity, social justice, etc. Human rights are the European achievement, but a distinctive, therefore identity difference between the European and the Anglo-American interpretation is that the European variant guaranteed social-economic rights, which was actually a concretization of the great ideal of solidarity. Today, with prevailing ideology of globalism, just this element of human rights has been brutally waded, a part of the European identity with it. A similar situation is with what the Europeans consider the greatest achievement of the EU – free movement of people, goods and capital. Free movement of people is questioned by building barbed wires and creation of a new *ante murale christianitatis*, even in Islamic states, far away from the Schengen Area that is proclaimed untouchable. Moreover, all those people swarming to the Europe actually have close connections with it – they originate from former European colonies, brutally exploited by their metropolises for decades and centuries. Not only that, but recently their new “Europeanization” has been attempted through the initialization of the “Arab Spring”, which resulted with increase of the Islamic fundamentalism, disintegration of certain Arab states and tribal war in them, increase of terrorism and, of course, migrants from those areas. Although it would be justified to try to return the evil gotten to them at least partly, by refusing to accept the miserable the Europe gives the mortal strike to some of the main values that are considered its identity characteristics – free movement of people and solidarity.

All this, actually, indicates on the absence of the European identity consciousness. There is no clearly defined content of the idea of the Euroidentity, nor there is consciousness of it with the citizens of the EU. The citizens of the EU are still more French, Englishmen, Germans, Italians, Spaniards, Poles, Czechs rather than the Europeans. Their Europeanism exists only on the level of usefulness and

efficacy, therefore, the prediction is that the model of the EU as an international organization *sui generis* will be kept for a long time, while identities in future will be tied for (European) nations.

KEY WORDS: European Union, euroidentity, supranational identity, constitutional patriotism.